

nà c. 1352, toen Hendrik van Vlaanderen-Ninove trouwde met Philippote van Valkenburg, ja zelfs na 1389 misschien, als het wapen-van der Aa inderdaad pas sinds dit jaar gecombineerd is met dat van Brugge-Gruuthuse. Het is voorts niet zeer waarschijnlijk dat het hs. aldus is bijgewerkt voor het vorstelijk paar zelf, daarvoor is de versiering te onbeholpen. Men is eerder geneigd te denken aan een van diens vazallen en als zodanig komt dan allereerst een Claerhout in aanmerking, de drager van het eerste wapen dat werd ingetekend na die der vorsten. Voorts is het opmerkelijk dat wij onder de overige wapens nog twee maal een wapen tegenkomen dat wijst op stamverwantschap met de familie Vilain, waartoe de Claerhout's ook behoorden (ff. 132^r, 147^v). De Claerhout's behoorden tot de edelen van het Vrije van Brugge. Van de overige wapens zijn er 13 thuis te brengen, gevoerd door geslachten die eveneens bloeiden en goeod waren in diezelfde landstreek: Maldeghem, Gruuthuse, Uutkerke, Ghistele, Boonem, Dudzele, Lisseweghe, van Praet (?), Oostcamp, Halewyn (Vaernewijck?), Cleyhem, Straten en van den Poele. Het vermoeden ligt voor de hand dat wij hier de wapens van een bepaalde „clan” voor ons hebben. Al deze geslachten waren door huwelijken nauw met elkaar verwant. Zijn dit de leenmannen van Hendrik van Vlaanderen-Ninove? Dan zijn de wapens die niet werden geïdentificeerd wellicht die van vazallen die in andere gebiedsdelen goeod waren? Ik denk daarbij aan Lombeek, vlak bij Ninove, bijvoorbeeld.

Leiden.

G. I. LIEFTINCK.

DE PAROCHIES WAAR HET ST.-PIETERSKAPITTEL VAN KASSEL HET TIENDRECHT BEZAT

Ignace de Coussemaker, destijds ondervoorzitter van het Comité Flamand de France, had na lange opsporingen een studie bereid over de geschiedenis van het St Pieterskapittel van Kassel. Na zijn dood werden zijn nota's benuttigd door H. Hosdey, die in 1891 in de *Annales* van het Comité, een artikel publiceerde over de stichting van dit kapittel, en

tevens de biografie opstelde van de proosten, die dit kapittel tot in 1790 bestuurden ¹.

Zoals H. Hosdey aanstipt, zijn de bronnen dienstig om de geschiedenis van dit sticht te schrijven, eerder schaars ². Onder de enige handschriften, die bewaard werden, dient vermeld een register in 1770 opgemaakt door de Kasselse kanunnik P. J. J. Huyghe. In dit register, een in-folio, wordt o.m. de lijst gegeven van de parochies, waar het kapittel in dit jaar en vroeger het tiendrecht bezat. Tevens worden ook de andere tiendheffers voor die parochies vermeld en niet zelden volgen enkele belangwekkende nota's. Onlangs kon de hr Mus, archivaris en bibliothecaris van de stad Ieper, de hand leggen op een deel van de handschriften van I. de Coussemaker. Ze behoren thans tot het Iepers archief. Tussen die stukken troffen we een degelijke kopij aan van het hs van kanunnik Huyghe, met o.m. die lijst van parochies, waar het kapittel tiendheffer was. Gezien de belangrijkheid van die lijst voor de geschiedenis van de parochies van het oude Vlaanderen, publiceren we in deze nota, het essentiële. Niet enkel stippen we de parochies aan van het huidige West-Vlaanderen. Ook de enkele van Oost-Vlaanderen en de vele uit Frans-Vlaanderen. We geven ze in de volgorde van het handschrift. Bij elke parochie worden ook de namen gevoegd van de andere tiendheffers. Alsook de meest belangrijke opmerkingen van kanunnik Huyghe.

HONDEGEM (Hondeghem, Fr.-Vl.): Het Seminarie van Ieper (dat ook het personaat bezat), het kapittel van Bonen (Boulogne), de bisschop van St Omaars, de kerkfabriek van St Maartens te Ieper.

¹ *Observations sur l'acte de fondation de l'insigne collégiale de Saint-Pierre de Cassel, Suivies de notes biographiques sur les Prévôts qui l'ont gouvernée jusqu'en 1790.* In *Annales du Comité Flamand de France*, t. XIX, 1891, blz. 1-142.

² Het kapittel van St Salvator en St Pieters werd op de Kasselberg gesticht in 1085, door graaf Robrecht de Fries. Het bestond uit 20 kanunniken. De bijzonderste dignitarissen waren de proost en de deken. Het kapittel werd afgeschaft in 1790. Van de kapittelkerk en de andere kapittelgebouwen is niets bewaard gebleven. — Over de bewaarde bronnen, zie H. HOSDEY, o.c., blz. 3-4.

- WINNEZELE** (Winnezele, Fr.-Vl.) : De St Augustinusabdij van Terwaan, de „Gradués” van de Kathedraal van St Omaars, de abdij van Clairmarais.
- OUDEZELE** (Fr.-Vl.) : Hier worden de andere tiendheffers niet aangestipt. Kassel had er enkel een kleine tiend, „hil” genoemd, en jachtrecht op een stuk land.
- HAZEBROEK** (Haezebrouck, Fr.-Vl.) : De bisschop van Ieper, de kerkfabriek van St Maartens te Ieper.
- BERKIN** (Nord ou Vieux Berquin, Fr.-Vl.) : De bisschop van Ieper, de pastoor van de parochie, het Hospitaal van Oudenaarde en het kapittel van Bonen.
- NIEUW BERKIN** (Sud ou Neuf Berquin, Fr.-Vl.) : „Le Bénéficier de placeto”.
- MOORBEKE** (Morbeque, Fr.-Vl.) : De St Augustinusabdij van Terwaan.
- BORRE** (Fr.-Vl.) : De bisschop van Ieper.
- PRADELE** (Pradelles, Fr.-Vl.) : De bisschop van Ieper, het kapittel van Bonen en de „Cantuaristes” van Ieper.
- STEGERS** (Étaires, Fr.-Vl.) : De St Jansabdij te Chocques (arr. Bethune).
- SINT SYLVESTERKAPPEL** (St Silvestre Cappel, Fr.-Vl.) : Het kapittel van Kassel is aldaar de enige tiendheffer.
- WINGENE** (Wynghem) : De proost van de St Amandsproostdij te Kortrijk, de pastoor van de parochie, de kerk van Ruisselede.

Daar deze parochie behoort tot de Oostenrijkse Nederlanden, moet het „placard” van 25 September 1769 onderhouden worden. Dit placard verplicht de tiendheffers tot het onderhoud van de kerken, de torens, de pastorijen, enz. De kerk, zowel de oude als de nieuwe, is steeds ten laste geweest van de tiendheffers. Het tiend van de proost van St Amand brengt de jaren dooreen genomen, meer dan 700 gulden op, dit van Kassel enkel 240 gulden. De tiendheffers betalen geen „portion congrue” aan de pastoor, daar de opbrengst van zijn goederen zeer groot is. Enkel wordt hem ieder jaar een bepaalde som betaald als vergoeding voor de huispacht. Voor het bouwen van een nieuwe pastorij werd door de proost van Kortrijk en het kapittel van Kassel een som geschonken van 3600 gulden. Indien de kostprijs hoger loopt, moet de pastoor die som aanvullen. De pastorij werd gebouwd in 1774. Voortaan moeten de tiendheffers geen vergoeding meer betalen. De schrijver klaagt er over, dat de kerk van Ruisselede niet tussenkwam in het bouwen van de pastorij, en dat de proost van Kortrijk geen proces tegen haar inspande.

STRAZELE (Strazele, Fr.-Vl.) : De Benediktijnerabdij van Ham in Artesië, de „Bénéficier de Cottés” en de kerkfabriek van St Maartens van Ieper.

TIENEN (Thienes, Fr.-Vl.) : De abdij van Corbie, de abdij van Cambron.

SAINT-FLORES (dep. Pas-de-Calais) : Het kapittel van Lillers, het personaat, de abdij van Corbie, het kapittel van Aire en de kerk van Mergem (Merville).

ST MARIE-KAPPEL (St. Marie-Cappel, Fr.-Vl.) : Het O. L. Vrouw-kapittel van Kassel.

STEENVOORDE (Steenvorde, Fr.-Vl.) : De abdij van de Woestine te Ruisscheure (Renescure), de abdij van Clairmarais, de „cantuaristes” van St Maartenskapittel van Ieper, het klooster van Steenvoorde.

WESTNIEUWKERKE (Neuféglise) : De St Jansabdij van Ieper, de kapelaan van het St Pieterskapittel van Rijsel, de kapelaan van St Laurentius te Kemmel (St Donatiuskapittel van Brugge).

Het kerkkoor en de pastorie zijn ten laste van de tiendheffers. Nu die parochie behoort tot de Oostenrijkse Nederlanden, moet het „placard” van 1769 onderhouden worden, moeten van af het jaar 1770, ook de kerk en de toren door de tiendheffers onderhouden worden, waar dit vroeger gedaan werd door de inwoners zelf. Het kapittel van Kassel moet als aandeel in de „portion congrue” van de pastoor, jaarlijks 2 gulden, 10 schellingen en 4 penningen en $\frac{2}{10}$ betalen. In het pensioen van de kapelaan en van de koster 1 gulden, 2 schellingen en 6 penningen. In 1771 heeft de kapelaan, steunende op het feit dat de parochie thans tot de Oostenrijkse Nederlanden behoort, het gewoon pensioen geëist, namelijk 40 gulden „de gros argent bas” alsook zijn huispacht. In 1737 en 1738 hebben de tiendheffers herstellingen gedaan aan de pastorie en aan het kerkkoor, waarvoor de som van 3727 gulden en 17 schellingen werd betaald. De som die elke tiendheffer verschuldigd was, wordt aangestipt. Voor de herstellingen, die in volgende jaren werden gedaan, wordt telkens het aandeel van elke tiendheffer aangegeven. Ook wordt tweemaal gewaagd van herstellingen aan de tiendenklok.

NIEPPE (Fr.-Vl.) : De Jesuïeten van Ieper, de abdij van Wevelgem, de abdij van Beaupré (te La Gorgue, in Fr.-Vl.).

BAVINKHOVE (Bavinckhove, Fr.-Vl.) : Het kapittel van O. L. Vrouw te Kassel, het kapittel van St Pieters te Aire,

de „gradués” van St Maartenskathedraal te Ieper, de abdij van de Woestine te Ruisscheure (Renescure).

BELLE (Bailleul): De bisschop van Ieper, het kapittel van Bonen, de St Jansabdij te Ieper, de abdij van Beaupré (La Gorgue), de abdij van St Berten te St Omaars.

MOORSELE (Moorzeele): Het kapittel van Harelbeke, de twee „bénéficiers” van Rollegemkapelle, de abdij van Wevelgem.

De kapelaan „ter gracht” heeft aldaar geen tienden. Zijn beneficie bestaat uit grondbezittingen. Niettemin komt hij tussen in de „portie” van de pastoor, die 56 gulden groot bedraagt. Daarvan betaalt Harelbeke 38 gulden, Kassel en Rollegem elk 8, Wevelgem 1 gulden en 10 schellingen, de kapelaan „ter gracht” 10 schellingen. Op 3 October 1749 schreef het kapittel aan het kapittel van Kassel, dat de abdis van Wevelgem niet tussenkwam voor het pensioen van de onderpastoor, noch in de herstellingen van de kerk, enz., dit omdat ze tussenkomt in het betalen (nam. 40 gulden groot) van de kapelaan van de onlangs opgerichte kapel te Rollegem op het gebied van Moorsele. Thans zijn de twee beneficiers van Rollegem gevoegd bij de bursa van de koorknopen van het kapittel van Harelbeke. Het kapittel liet op 1 Maart 1748 aan het kapittel van Kassel weten, dat het pensioen van de onderpastoor voor 1728 de som bedroeg van 30 gulden groot, waarvan Harelbeke 20 en Kassel 10 gulden betaalde. Nadien werd dit pensioen verhoogd tot 40. Harelbeke betaalde daarvan 24 gulden, Kassel 12 en de pastoor 4. Sedert 1745 weigert de pastoor dit aandeel te betalen. Een proces over die zaak werd ingespannen door de tiendheffers. Intussen worden die 4 gulden voorlopig door de tiendheffers betaald, alsook de 40 gulden groot, die het pensioen van de onderpastoor uitmaken. Het kapittel van Kassel betaalt een derde in de herstellingskosten van de kerk, de sakristij, de toren en de pastorij, dit van Harelbeke, de twee derden. Die gebouwen zijn steeds ten laste geweest van de tiendheffers.

WEVELGEM (Wevelghem): Het kapittel en de kapelanen van Harelbeke, de St Maartensabdij van Doornik.

Kerk, sakristij, toren en pastorij waren steeds ten laste van de tiendheffers. In 1684 werd de kerk hersteld, dit voor de som van 3432 gulden. Harelbeke kwam daarin tussen voor 2496 gulden, Doornik voor 624 en Kassel voor 312. Wat een elfde deel is voor Kassel. Voor hetzelfde bedrag werd tussengekomen in 1744. Ook door de tiendheffers werden de kerk en de pastorij hersteld

in 1756. De tiendheffers betalen geen portie aan de pastoor. In het pensioen van de onderpastoor komt Kassel tussen voor 3 gulden, 1 schelling en 6 deniers vl. groot.

Ten slotte noteert kanunnik Huyghe dat de inwoners van Wevelgem gedurende 40 jaar tabak geplant hebben, zonder het tiend ervan betaald te hebben. Bewijs daarvan werd afgeleverd voor het magistrat van Menen, op 18 Juni 1704.

IZEGEM (Iseghem): De St Maartensabdij van Doornik, de pastoor van Izegem, de kerk en de armkamer van Oostkamp, de beneficiar van Ste Katarinakapelle, de kerk en de armkamer van Kachtem.

Steeds was de kerk, de toren uitgezonderd, ten laste van de tiendheffers. Zij ook betaalden de herstellingskosten gedaan voor de pastorie in 1737 en 1753. Thans geldt de „placard” van 25 September 1769. Kassel betaalt in de portie van de pastoor 1 gulden, 8 schellingen en 4 deniers vl. groot. Door de uitspraak van de Raad van Gent op 5 April 1729 werden de tiendheffers veroordeeld tot het betalen van de achterstal in het voldoen van het pensioen van de onderpastoor, dit vanaf het ogenblik dat de verplichting daartoe werd bekend gemaakt. Intussen had de parochie dit pensioen betaald. Voor Kassel bedroeg het aandeel in dit achterstal de som van 66 gulden, 13 schellingen en 4 deniers. In 1767 werden de tiendheffers door de Raad van Vlaanderen veroordeeld het pensioen (insgelijks 40 gulden) van de tweede onderpastoor te betalen. In 1771 werden herstellingen gedaan aan de kerk. Dit voor de som van 1000 gulden. Het grootste aandeel daarin hadden Doornik en Oostkamp. Kassel kwam tussen voor iets meer dan 84 gulden.

GULLEGEM (Gulleghem): De St Maartensabdij van Doornik en het kapittel van Rijsel.

Van ouds zijn kerk en pastorie ten laste van de tiendheffers. Niet de toren. Er wordt door deze geen „portion congrue” aan de pastoor uitbetaald, daar de goederen van de pastorie zeer uitgestrekt zijn. Tot het jaar 1741 heeft het kapittel van Kassel als aandeel in het pensioen van de onderpastoor de som van 4 gulden groot betaald. Aangezien echter sedert gemeld jaar, er in die parochie twee onderpastoors zijn, wordt door een onderlinge overeenkomst het pensioen van de tweede onderpastoor betaald door de abdij van St Maartens te Doornik. Wat de eerste onderpastoor betreft, de parochie komt tussen in zijn pensioen voor een som van zes gulden groot. De rest wordt betaald door Rijsel en Kassel. De tiend-

heffers betalen ook elk een deel van het pensioen van de koster.

Voor de andere lasten, die het kapittel te dragen heeft in Gullegem, verwijst kan. Huyghe naar de rekeningen van heer Larmuseau, die ontvanger was van de kleine renten van Kassel in de kasselrij Kortrijk van 1717 tot 1728.

ZULTE : De St Maartensabdij van Doornik.

Kerk, toren en pastorie dienen onderhouden door de tiendheffers. Kassel moet een derde van de kosten dragen. In 1720 werd de portie van pastoor en koster verhoogd. Ook daarin kwam Kassel voor een derde tussen.

LENDELEDE : De St Maartensabdij van Doornik, het kapittel van Harelbeke; de beneficiar van Moscheren en de pastoor van Lendeledede.

Op de tiendheffers berust de zorg van al de kerkgebouwen, alsook van de pastorie. Kassel heeft een derde deel van de onkosten te dragen. Op 2 Juli 1733 werd tussen de tiendheffers en de pastoor een akkoord gesloten, waarbij de pastoor aanvaardt voortaan in het pensioen van zijn onderpastoor tussen te komen voor een bedrag van 13 gulden groot. Ook zou hij op eigen kosten de kleine reparaties aan de pastorie doen. Voortaan geniet de onderpastoor een pensioen van 40 gulden groot. Kanunnik Huyghe drukt zijn verwondering erover uit, dat de pastoor niet moet tussenkomen in de herstellingskosten van kerk en toren. Dit omdat de pastoor op negen schoven, de derde ontvangt, zowel van het graan als van het vlas, en omdat zijn tiend niet minder dan 1200 gulden opbrengt.

TIELT (Thielt) : Het kapittel van Harelbeke, het kapittel van de kathedraal van Doornik, het klooster van Ste Margareta in Bethlehem te Gent, de parochiale kerk van O. L. Vrouw op St Pieters te Gent, het hospitaal te Oudenaarde.

Kerk en toren zijn ten laste van de tiendheffers. Het onderhoud van de pastorie zou nooit ten laste van de tiendheffers geweest zijn. Ook niet na het „placard” van 1769. Trouwens de pastoor bezit de derde schoof over gans de parochie, wat hem in een gewoon jaar de som opbrengt van 2400 gulden vlaams. Het schijnt zelfs, noteert kan. Huyghe, dat gezien de opbrengst van zijn tienden, hij zijn deel zou moeten hebben in al de onkosten van de kerk. Ook merkt hij op, dat het tiend dat het kapittel bezit te Tielt dezelfde uitgestrektheid heeft als het tiend dat het bezit in Wingene. Welnu in de lasten die op de tiendheffers gelegd worden te Wingene, betaalt Kassel het derde deel, in Tielt enkel een 23e of 24e deel. Dit

dient, merkt hij verder op, aan een onderzoek onderworpen te worden!

MENEN (Menin) : Het kapittel van de kathedraal van Doornik, de abdij van Hasnon, de Ringrave, de abdij van Groeninge te Kortrijk.

Kerk en toren dienen door de tiendheffers onderhouden te worden. Op 22 Februari 1736 werden de tiendheffers door de Raad van Gent veroordeeld tot het herstel van de toren. Op 9 Augustus 1765 hebben ze op zes jaar twee jaar eraan verzaakt hun tiendrecht te eisen, om de overgrote herstellingen die de toren vergde, te kunnen bekostigen. In de portie van de pastoor komt ook Kassel tussen, enkel voor een klein bedrag (1 gulden, 7 schellingen). Het pensioen van de eerste onderpastoor bedraagt 240 gulden par. De grote helft wordt door het kapittel van Doornik betaald. Kassel geeft 21 gulden en 10 schellingen. Dit pensioen werd later met 200 gulden par. vermeerderd. Het pensioen van de tweede onderpastoor, dat 240 gulden bedraagt, werd steeds door de kerkfabriek betaald. Doch in 1770, gezien de kerkfabriek geen fondsen meer bezat, heeft de onderpastoor zich tot de tiendheffers gericht. Voor een maal hebben ze daarin toegestaan, en hebben ze elk hun deel betaald.

HAVERSKERKE (Haverskercke, Fr.-VI.) : De abdij van Corbie, de beneficiër van Ste Agatha en de abdij van St Berten te St Omaars.

BISSEGEM (Bisseghem) : Het kapittel van de Kathedraal van St Omaars.

De tiendheffers moeten zorg dragen over gans de kerk, de toren en de pastorie. Ze betalen geen portie aan de pastoor, daar deze in de parochie overgrote tienden bezit. Daarbij gezien die inkomsten, zou het billijk zijn — noteert kan. Huyghe — dat hij zou tussenkomen in de andere onkosten van de parochie. Er is nooit een onderpastoor geweest, gezien het aantal communicanten ten hoogste 250 bereikt. In 1748 heeft het kapittel van St Omaars dit van Kassel verwittigd dat de pastorie te Bissegem diende herbouwd en dat het met de pastoor overeengekomen was hem een som te geven van 2000 gulden. In geval die som niet voldoende scheen, moest de pastoor die som aanvullen. St Omaars' kapittel aanzocht dit van Kassel zijn deel, namelijk het vierde, in die som te betalen. Wat het kapittel van Kassel niet beviel. Het deed dan ook de hr Onraed, pensionnaris van de stad Menen, en greffier van de parochie van Bissegem een onderzoek instellen, nopens de opbrengst van de tienden.

Deze onderzocht de toestand en schreef in zijn antwoord „que dans les tailles de la même paroisse Messieurs du Chapitre de St-Omar sont compris à cause de leur dîme pour trois bonniers douze cent, Messieurs du Chapitre de Cassel pour quatorze cent, le curé pour trois bonniers neuf cent et la dîme nommée D'Appast appartenant à Mademoiselle la veuve de St-Pierre Pauly, demeurant à Menin pour huit cent, et qu'il n'y a point d'autres dîmes en la même paroisse”. Zo heeft Kassel dan enkel 378 gulden, 7 schellingen en 5 deniers betaald.

PENE (Noortpeene, Fr.-Vl.): Het kapittel van O. L. Vrouw te Kassel.

Zeer interessante bijzonderheden over de herstelling van de kerk en van de pastorie van Pene, weet kan. Huyghe mede te delen. Daar het een parochie van Fransch-Vlaanderen geldt en een uitweiding over die nota's ons artikel merkkelijk zou verlengen, laten we ze hier terzij.

ZWEVEZELE (Zwevezele): De deken van St Donatianus te Brugge, het kapittel van die kerk.

Kan. Huyghe merkt aan dat in het register, genoemd „Diversarum copiarum”, getekend met de letter I, fol. 103 een overeenkomst staat, gesloten op 19 April 1574 tussen het kapittel van St Donatianus en dit van Kassel. In dit stuk stond het aandeel van Kassel in de tienden en in de novales klaar bepaald. Uit een ander stuk van dit register blijkt dat eertijds Kassel een derde van het geestelijk tiend in de parochie bezat (Akte van 12 November 1643). Dit tiend van Kassel werd naderhand zo verwaarloosd, dat het in 1701 enkel aan 6 gulden groot verpacht werd. In 1703 heeft Kassel niets meer geind. Later, in 1731, na ons recht wederom opgeëist te hebben, zo vertelt kan. Huyghe verder, werd het tijdelijk aan het St Donaaskapittel van Brugge afgestaan, mits een jaarlijkse rente van 3 gulden en mits dit kapittel het aandeel van de lasten van Kassel op zich zou nemen. In 1757 werd het tiend terug in bezit genomen door Kassel. Het bracht alsdan de som op van 18 pond groot. Het tiend van het Brugs kapittel brengt omtrent 130 pond groot op. Gezien de opbrengst van beide tienden, oordeelt kan. Huyghe dat het aandeel van Kassel in de lasten veel te zwaar is. In de portie van de pastoor komt Kassel voor 5 1/2 pond groot tussen, voor het pensioen van de koster voor 1 pond en 5 schellingen.

O. L. VROUW VAN KASSEL (Notre Dame de Cassel, Fr.-Vl.): Het kapittel van O. L. Vrouw van Kassel voor een derde, het St Pieterskapittel voor twee derden.

RUISELEDE (Ruyslede) : De abdij van St Berten te St Omaars.

Vóór het „placard” van 1769, kwam Kassel niet tussen in het onderhoud van de kerkgebouwen. Wellicht, meent kan. Huyghe, zal het ook in de toekomst niet belast worden, aangezien de kerkfabriek van die parochie aanzienlijke goederen bezit. Kassel betaalt zijn aandeel in de portie van de pastoor, en in de pensioenen van de onderpastoor en van de koster.

GELUVELT (Gelivelt) : De pastoor van de parochie.

Tot op dezen dag, namelijk 20 Augustus 1772, noteert kan. Huyghe, heeft Kassel nooit iets moeten bijdragen in de lasten van deze parochie.

DADIZELE (Dadezele) : De pastoor van de parochie, alsook de armkamer van deze parochie.

Voor 1771 was Kassel vrij van lasten. Sedert komt het kapittel voor de helft van de lasten tussen. Zo betaalde het de helft van de onkosten bij het herstellen van de brug van de pastorij. De kerkfabriek heeft aanzienlijke inkomsten, die meer dan volstaan om kerk en toren te onderhouden. De armkamer is vrij van lasten.

MERGEM (Merville, Fr.-Vl.) : Het kapittel van St Amaat te Dowai.

WERVIK (Wervique) : Het St Pieterskapittel van Rijsel, de pastoor van Wervik, de parochiale kerk en de koster van de parochie.

Het kapittel van Rijsel was aldaar pastor primitivus en als zodanig alleen tot het onderhouden van de parochiale gebouwen verplicht. Kassel heeft herhaalde malen, toch te vergeefs, een proces ingespannen tegen de pastoor, dit in verband met de novales, de nieuwe gronden. Het kapittel van Rijsel heeft bij de Raad van Gent het proces gewonnen, aangaande het tiendrecht op de tabak, dit in 1678.

KOMEN (Comines) : De bisschop van Doornik, het kapittel van Komen.

Kassel was er vrij van lasten.

GELUWE : Het kapittel van St Pieters te Rijsel.

Dit kapittel is er pastor primitivus. Zo draagt het aldaar de lasten.

HEULE : Het kapittel van St Pieters te Rijsel, het kapittel van O. L. Vrouw te Kortrijk en de beneficiar van de Bloedkapel of van Hoogmosscher.

Kerk, toren en pastorij waren steeds ten laste van de tiendheffers. In een geding voor de Raad van Gent nopens de tiendeklok, geding ingespannen door de parochianen tegen de tiendheffers, wonnen deze laatste het pleit in

1757. Kassel kwam niet tussen voor de portie van de pastoor en het pensioen van de onderpastoor. In 1768 hebben de tiendheffers aanzienlijke herstellingen gedaan aan de kerk en aan de pastorie, dit voor een bedrag van 7252 pond en 16 schellingen. Kassel betaalde in die som iets meer dan 414 pond.

ZUIDPENE (Zuytpeene, Fr.-Vl.) : De bisschop van St Omaars, het kapittel van O. L. Vrouw te Kassel.

OLSENE : Het kapittel van de kathedraal te Doornik, de kerk van Olsene.

Geen last drukte op het kapittel wat die parochie aangaat. Doch door een uitspraak van de Raad van Gent, in 1770, werden de tiendheffers verplicht het pensioen van de onderpastoor (40 pond groot) te betalen. Daar nu het tiend van Kassel dooreen genomen, enkel 5 pond groot opbracht, en het kapittel voor een elfde in alle lasten moest tussenkomen volgens het reeds meer vermelde „placard”, heeft het zoals het kapittel van Doornik deed, dit tiend laten varen.

POTEGEM in WAREGEM (Poteghem in Wareghem) : Het kapittel van de kathedraal van Doornik en de pastoor van de parochie.

Waar men vroeger geen lasten te dragen had, moet het kapittel zich thans voegen naar het „placard”.

Na deze reeks parochies overlopen te hebben, waar het kapittel van Kassel, tienden bezit, stipt kan. Huyghe ook de gemeenten aan, waar zijn kapittel vroeger tiendrecht bezat. We geven hierna de reeks, geschikt volgens parochies, met de meest belangwekkende nota's van de hand van kan. Huyghe. In sommige plaatsen heeft het kapittel het tiend laten varen, in andere heeft het mits een jaarlijkse rente, of een tegenwaarde in graan, het tiend aan andere overgemaakt.

ASTENE (ASSENE) : Kan. Huyghe noteert dat in een register van het kapittel van Kassel, genoemd : „Nieuwe listen, canten en aboutten van thienden in het Cortrycksche” een soort terrier van hun tienden in die parochie steekt, terrier gemaakt in 1663 door Jan Couture en waarin gestipuleerd wordt, dat Kassel twee schoven had, en de pastoor een. Op het einde van dit terrier leest men : „Memorie dat de pastoors van Peteghem en Assene in plaetse van den derden schoof sijn overal haelende den helft teghen Cassel, daer nochtans hun maer toe en komt den derden soo voorgeseijt staet; te ondersoeken of hun

dit bij accorde toegeleijt is, ofwel by reghte; want te noteeren is dat Peteghem heeft competentie van de heeren van Cassel". In de loop van de 17de eeuw, werd bij akkoord, aan de pastoor als portie 100 pond betaald. In 1687 wordt het tiend dat Kassel aldaar bezat, voor de termijn van drie jaar, aan de pastoor gegeven als portie, mits jaarlijkse betaling van 7 pond groot. In 1691 berichtte het kapittel, dat 3 pond groot zouden volstaan, mits aan de pastorele portie te verzaken. Op het einde van deze eeuw werd dit tiend in beslag genomen door de pastoors van Astene en Petegem. Het kapittel ontving geen vergoeding meer en heeft dit tiend laten varen.

EGEM (Eeghem): Kassel was de enige tiendheffer in deze parochie. In 1718 werd door het kapittel een proces ingespannen tegen de pastoor om wille van dit tiend. Daar het weinig opbracht (2 tot 3 pond groot), heeft Kassel het laten varen. Doch noteert kan. Huyghe, de pastoor, zowel voor dit tiend als in vergoeding voor 6 schepels haver, behorend aan de kapel van St Germanus, hoeft jaarlijks aan het kapittel de som te betalen van 11 pond, en 18 schellingen par., die hij echter weigert te betalen....

GOTTEM: Het tiend van de novale gronden behoorde van ouds aan het kapittel toe. In 1478 echter werd het vruchtgebruik afgestaan aan de grote tiendheffer, mits een jaarlijkse erkenningsrente van 4 pond par. Kan. Huyghe stipt aan dat te zijnen tijde de baron de Selles aldaar groot tiendheffer is, en dat hij nog steeds die rente betaalt.

EGEM (Edinghem): Reeds hierboven werd het tiendrecht van het kapittel te Egem aangehaald. Door de oude schrijfwijze „Hedinghem” misleid, heeft kan. Huyghe wellicht gemeend, dat dit Hedinghem een andere parochie was dan Egem. In het Registrum diversarum copiarum, fol. 87 heeft hij aangetroffen, dat in 1351 de pastoor van deze parochie publiek aan het tiendrecht op de novale gronden verzaakt heeft ten voordeel van het kapittel van Kassel. Onder de titel van die parochie, noteert de schrijver, dat dit tiend niet meer geïnd wordt.

MACHELEN: In 1538 heeft het kapittel het tiendrecht op de novales aan de abdij van Petegem afgestaan voor een jaarlijkse vergoeding van 12 pond par. Sedert werd die vergoeding regelmatig betaald.

PETEGEM: Hier wordt verwezen naar hetgeen genoteerd werd over het tiend van Astene. De abdij van Drongen betaalt

aan Kassel jaarlijks 7 pond par. voor het tiend, dat ze thans bezitten. Vroeger moest Kassel, om reden van het bezit van dit tiend tussenkomen in de lasten van die parochie. In 1705 o.m. moesten de tiendheffers, namelijk de abdij van Drongen, het kapittel van Doornik en dit van Kassel, de onkosten dragen die het hergieten van de klok en het herstel van de kerktoren gevegd hadden. Ook moest Kassel, met de andere tiendheffers de portie van de pastoor, die 61 pond groot bedroeg, betalen. Het aandeel daarin van Kassel bedroeg enkel 4 pond. Dit klein tiend heeft het naderhand overgemaakt aan Drongen.

HEULE: Het tiend genoemd „Cransthiende” werd aan het kapittel van Kortrijk overgemaakt, dit voor een jaarlijkse vergoeding van 6 1/2 halsters witte haver („qui est la meilleure”). Hierbij noteert kan. Huyghe: „Un halster fait un douzième de plus qu’une razière ou sac mesure de Courtray, ainsi que douze halsters font treize razières”.

AALBEKE en REKKEM (Aelbeke et Reckem): De tienden genoemd „Cogge thiende” en „Haeghe thiende” werden overgelaten aan de kapel van Waeyenberghe bij Kortrijk en behoren thans aan het kapittel van Condé. In vergoeding ontvangt Kassel jaarlijks 13 halsters witte haver.

IZEGEM (Iseghem): Het tiend genoemd „Waesthiende” werd gegeven aan de kerk en de armkamer van Oostkamp, waarvoor Kassel een vergoeding ontvangt van 30 halsters witte haver.

WEVELGEM: De baron de Pottelsberghe heeft het tiend van Kassel, genoemd „Tervitse”, gevoegd bij zijn leen, „ten Torre” geheten, en gelegen te Wevelgem. In vergoeding betaalt hij jaarlijks een halster en half witte haver alsook 6 deniers par.

GELUWE: In deze parochie bezat Kassel vroeger het tiend „ter Doolaghe” en het tiend „braemthiendecken” genoemd. In vergoeding ervoor betaalt het kapittel van Rijsel jaarlijks 4 halsters witte haver voor het eerstgenoemd tiend, dat het kapittel eertijds aankocht van de baron de Poucques. Voor het tweed tiend, betaalt Rijsel 10 deniers par.

OOSTROZEBEKE: Het kapittel van Harelbeke betaalt aan Kassel ieder jaar 6 halsters haver voor een tiend gelegen in vermelde parochie en „Keirsboomthiende” genoemd.

LENDELEDE: Michiel De jonghe, zoon van wijlen Elooi, moet aan Kassel jaarlijks 15 halsters witte haver betalen, voor een tiend aldaar gelegen, en dat verenigd werd met zijn leengoed, „te Moschere” genoemd.

In zijn studie over de tienden, die aan het kapittel van Kassel toebehoorden, stipt kan. Huyghe ook de talrijke renten aan, die het kapittel in rechte toebehoorden, en dit op gronden gelegen in volgende parochies: Aalbeke, Bellegem, Egem, Ingelmunster, Komen, Lendeledede, Moeskroen, Moorsele, Petegem, Pittem, Rekkem, Tielt, Waregem, Wevelgem, Wingene.

Verder wordt aan de hand van nota's van Corneille Orselius, kanunnik en pastoor van St Niklaas, te Gent overleden in oktober 1665, de lijst gegeven van de parochies, waar het kapittel van Kassel tarwe- en haverrenten bezat, en aan welke prebenden die dienden toegewezen te worden. Het gaat meest om parochies thans behorend tot Frans-Vlaanderen, namelijk Arneke (Aernijcke), Bissezele (Bussezeele), Hazebroek (Hasebrouck), Herzele (Herzeele), Houtkerke (Houtkercke), Ledringem (Ledrengem), Mariekappel (Marie Cappel), Okselare (Oxelaere), Steenwerk (Steenwerck) en Wormhout. In onze provincie bezat Kassel twee heerlijkheden, namelijk Berkel, en Hofland. Berkel was gelegen in vier dorpen, namelijk het vroegere Ste Katarinakapelle (thans gevoegd bij Pervijze), Eggewaartskapelle, Ramskapelle en St Joris (bij Nieuwpoort). De wet van die heerlijkheid bestaat uit een baljuw, een greffier en zeven schepenen. De landerijen betalen er de renten in geldwaarden. Die renten behoren tot de bursa communis van het kapittel. Wat die wet betreft, alsook het jachtrecht en andere rechten in die heerlijkheid, wordt verwezen naar talrijke registers, uit de 17de eeuw. Ze zijn wellicht allen verloren geraakt. De heerlijkheid van Hofland was in West- en Oostvleteren gelegen. De wet was er ook samengesteld uit een baljuw, een greffier en zeven schepenen. Aldaar betalen de landerijen renten in tarwe en haver. Ook voor het „Hofland” wordt verwezen naar een aantal zoek geraakte registers.

J. DE CUYPER.